

VERHAAL VAN DE (ON)RECHTVAARDIGE RENTMEESTER

Een rentmeester wordt doorgaans aangesteld om de goederen en het geld van de eigenaar te beheren. Hij moet er voor waken dat de geldelijke inkomsten op tijd binnen komen en dat ieder aan zijn verplichtingen voldoet. Zo had de stad Dokkum ook een rentmeester in dienst, te vergelijken met een gemeenteontvanger. In het jaar 1787 was dat Ritske Hoornsma, die tevens lid van de vroedschap der stad was. Ritske Hoornsma was een accurate man en bijna niets ontging hem. Hij ontdekte dat de secretaris van de stad, Bote Suiderbaan, niet het bedrag van vijftienhonderd gulden had betaald dat hij schuldig was toen hij aangesteld werd tot secretaris. Bepaalde functionarissen moesten een vastgesteld bedrag aan de stad betalen voor ze aangesteld konden worden. Bote Suiderbaan was al in 1759 aangesteld als secretaris en was de opvolger van zijn vader. Ze hadden hem er destijds niets van verteld en daarom weigerde hij bijna dertig jaar later alsnog te betalen. Hoornsma bracht, met goedvinden van het stadsbestuur, de zaak voor het Hof van Friesland.

De rentmeester was in het archief van de stad gedoken en vond aan aantal stukken waarop hij zijn eis tot betaling baseerde. In 1662 had het stadsbestuur een resolutie vastgesteld, waarin het volgende was bepaald:

“Eerstelijk dat bij versterf en vaceren van den secretaris deesen steede Dockum het secretariaatschap bij de burgemeesteren niet sal mogen worden vergeeven als met den expressen bedinge dat de succederende secretaris eens vooral tot profijjt van deese stad so sal uitkeeren de somma van vier duisent caroligulden en tot profijjte van de armen alhier duisent gelijke gulden van 20 stuivers per stuk”.

In diezelfde resolutie was ook bepaald dat een stadsbode zeshond gulden voor de stad en tweehonderd voor de armen moest betalen. Van de executeur en de majoor werden vierhonderd voor de stad en honderd gulden voor de armen gevraagd. Een waagknecht moest tweehonderd voor de stad en vijftig gulden voor de armen geven. Een groot aantal jaren later, namelijk in 1721, was er aanleiding om die bedragen te veranderen. Men kwam tot de conclusie dat men in 1662 toch wel in een gouden eeuw leefde en dat de ingezetenen van de provincie gegoede mensen waren. Men was ook tot de conclusie gekomen dat het traktement van een secretaris destijds tweederde, zo niet drie vierde part hoger lag dan in 1721. Indien er een vacature zou komen voor een secretaris dan zou men daarvoor geen kandidaat meer kunnen vinden. Een rechtbank zou absoluut niet zonder secretaris kunnen, zo concludeerde men. De secretaris was nog wel gezond, maar de bedragen moesten bijgesteld worden, want anders zou een eventuele nieuwe secretaris niet te vinden zijn. Het stadsbestuur verminderde de bijdrage en stelde die vervolgens vast op duizend gulden voor het stadsbestuur en vijfhonderd voor de armenkas. Het stadsbestuur behield het recht om dat bedrag voor de armen naar eigen goeddunken te verdelen. Die resolutie was nog van kracht toen de rentmeester Hoornsma er achter kwam dat Bote Suiderbaan dat bedrag van vijftienhonderd gulden niet had betaald bij zijn indiensttreding. Aan de functie van secretaris was ook de functie van boelgoedontvanger verbonden. Hoornsma vroeg ook nog betaling van rente over de jaren dat Suiderbaan in gebreke was gebleven. Suiderbaan gaf direct toe dat hij dat bedrag nooit had betaald. “Bij mijn aanstelling is er ook nooit over gesproken. Die resolutie is nooit in gebruik geweest”, zei Bote. Bote bracht een nieuw argument naar voren. Hij stelde dat het verschil maakte of iemand secretaris werd na resignatie (dat is

afstand doen van het ambt) of bij versterven. Bote stelde dat betaling alleen nodig was na versterf van de ambtenaar. Er ontstond dan een geheel nieuwe vacature. Hij had de functie overgenomen van zijn vader. Daar was dus sprake van resignatie. Hoornsma was van mening dat er in beide gevallen sprake was van een betalingsverplichting.

Uit de schriftelijke stukken bleek dat de secretaris Jan Lolkes Suiderbaan in 1759 aan het stadsbestuur verzocht om het secretariaat en de ontvangsten der boelgoederen over te dragen aan zijn zoon Bote Suiderbaan. Het stadsbestuur ging daarmee akkoord en Bote werd aangesteld op dezelfde lasten en profijten als zijn vader. Jan Lolkes zou zijn zoon nog zes weken inwerken en bijstaan. Op 15 december 1759 legde Bote de ambtseed af in handen van de presiderende burgemeester E. S. van Burmania.

Hoornsma had de archieven goed doorzocht en vond de aanstellingen van bijna alle secretarissen van de stad Dokkum. De oudste was de aanstelling van Suffrida Hania, advocaat bij het Hof van Friesland. Hij volgde B. Jeltinga op die griffier werd van het Hof in Leeuwarden. De aanstelling van Hania werd vermeld in de resolutie van 21 augustus 1591. Op 4 december 1617 werd er een instructie vastgesteld voor de secretaris door de Magistraat van de stad. Zo moest hij ieder half jaar, of zo vaak als daartoe verzocht, rekening en verantwoording afleggen. Verder moest hij ook een eed afleggen betreffende de gehoorzaamheid aan de Magistraat. In datzelfde jaar werd aangesteld tot secretaris Henricus Dionisius, postulant bij het gerecht van Dokkum. In 1631 werd hij opgevolgd door Cornelium Idema. Zijn voorganger had vrijwillig afstand gedaan van zijn ambt. Op 7 april 1640 werd bij pluraliteit van stemmen tot secretaris verkozen Petrus Veltdriels. Hij kreeg een woning toegewezen en moest daarvoor jaarlijks vijftig goudgulden betalen. Na het overlijden van Veltdriels werd op 5 november 1656 met eenparige stemmen benoemd Amelius Huber. Hij werd beëdigd door de burgemeester J. Jansen Boom. Huber bleef maar vier jaar in dienst en op voorstel van hem werd benoemd Idsardi Bloemendal. Bloemendal overleed een jaar later in 1661 en in zijn plaats werd benoemd de burgemeester van de stad, Nicolaus Radbodus. Hij werd benoemd op dezelfde arbeidsvoorwaarden als dr. Henricus Donisius. Radbodus was kennelijk erg vereerd met zijn benoeming en uit dankbaarheid voor zijn aanstelling betaalde hij aan de stad een bedrag van drie duizend en vijfhonderd gulden en voor de armenkassen nog eens duizend gulden. Hij legde de eed van getrouwheid af in handen van de burgemeesters Eecius Monsma en Sjoerd Potten. Op 29 maart 1679 diende Radbodus een verzoek in bij de Magistraat om zijn ambt te mogen overdragen aan zijn enige zoon, Nicolaus Radbodus, toen nog student van de juridische faculteit te Franeker. Deze zoon werd aanbevolen door Hare Prinselijke Hoogheid Albertine Agnes, geboren prinsesse van Oranje, douairière van Nassau en voogdesse enz. enz. De Magistraat van de stad overwoog dat zijn vader een goede staat van dienst had. De zoon had goede studieresultaten en dus was er geen beletsel om hem te benoemen in de plaats van zijn vader. Vader Radbodus ging hem de eerste tijd nog helpen want hij was nog niet geheel afgestudeerd. De zoon moest wel een honorarium betalen aan de stad van tweehonderd gulden en een gelijk bedrag aan de diakenen van de gereformeerde kerk van Dokkum. Op 31 oktober 1691 diende Nicolaus Radbodus een verzoek in bij de Magistraat om zijn ambt van secretaris en ontvanger der boelgoederen gescheiden over te dragen aan respectievelijk Arnold van Lelienberg en Julius Schelto van Aitzema. Lelienberg werd dan secretaris en Aitzema ontvanger. Er werd wel een voorwaarde bedongen. De beide heren moesten een bedrag van tachtig gulden jaarlijks betalen aan de moeder van Radbodus, Gretske van Aysma, weduwe van Nicolaus Radbodus. Lelienberg en Aitzema gingen daarmee akkoord. In het betreffende stuk werd melding gemaakt van het volgende:

“Wijders is geresolveert en geaccordeert dat nadien haar achtbare en de gansche stad met aangenaamheid wel geheugt aan de langdurige en getrouwe diensten die de heer Dr. Nicolaus Radbodus de vader eerst als burgemeester daarna als gecommiteerde ter vergadering van haar Hoogmogende Heeren Staten Generaal en eindelijk als secretaris deeser stede heeft gedaan”.

Op 5 oktober 1701 volgde de benoeming van Dr. Epeus (Ype) Kiestra tot secretaris. Hij volgde Arnold van Lelienberg op, die ontslag uit zijn ambt vroeg. Kiestra was afkomstig van Leeuwarden. In 1725 werd er een nieuwe instructie vastgesteld voor de secretaris, bestaande uit 14 punten. Het bevatte regels op het gebied van respect en gehoorzaamheid aan de Magistraat. De secretaris moest de vergaderingen van de Magistraat bijwonen. Verder werden regels gegeven betreffende de uitvoering van zijn werkzaamheden. Hij kreeg een bedrag van zeven en vijftig gulden per jaar, waarvoor hij papier, pennen en inkt voor de vergadering van de Magistraat en zijn eigen kantoor moest kopen. Secretaris Kiestra overleed in 1725 en zijn ambt werd toen overgenomen door Eerco van Idzinga, die in dat jaar op 12 december werd beëdigd. Idzinga werd opgevolgd door Jan Lolkes Suiderbaan en in december 1759 nam Bote Suiderbaan het ambt over van zijn vader. De ambten van secretaris en ontvanger der boelgoederen waren weer bij elkaar gevoegd. Bote oefende dan ook beide ambten uit. De laatste secretaris die het geld bij zijn aanstelling had betaald aan de stad en de armen was Eerco van Idzinga. Jan Lolkes en zijn zoon Bote hadden niets betaald bij de aanstelling. Hoornsma had het ontdekt en eiste het geld alsnog op van Bote.

Er volgde een procesvoering van enige jaren, waarbij Bote aanvoerde dat bij zijn aanstelling geen betaling was bedongen van vijftienhonderd gulden. Hij was degene die het ambt van zijn vader voortzette en dus ten gevolge van resignatie was aangesteld. Was het een geheel nieuwe vacature geweest, zoals dat bij versterven het geval is, dan zou hij mogelijk de betaling wel schuldig zijn geweest. Uiteindelijk deed het Hof van Friesland uitspraak op 18 mei 1790. Bote was toen al dertig jaar in dienst. Het Hof was van mening dat de rentmeester Ritske Hoornsma in zijn eis en conclusie niet ontvangbaar was.

Bron: dossier 15496 Civiele sententies Hof van Friesland

Ryksarchief Leeuwarden.

Drachten, februari 2002.

© Han Hietkamp